

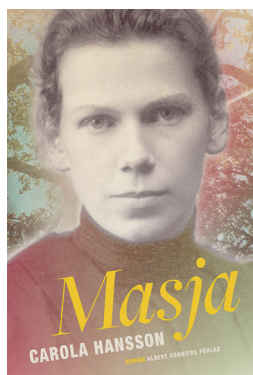
Carola Hansson. Foto: Sara Mac Key.

Alexandra Kronqvist

Triptykens sista bild

Om Carola Hanssons roman Masja

Författaren Carola Hansson har i över två decennier ägnat sig åt dem som levde och växte upp i Lev Tolstojs kraftfält, hans barn och barnbarn. Genom att fördjupa sig i det enormt rika material av dagböcker, brev och ögonvittnesskildringar som finns bevarade, och genom att väva in sitt eget personliga sökande, tecknar hon en bild av en familj som står under stark påverkan av den store författaren, och detta i en dramatisk tid i Rysslands historia, präglad av politisk oro, svält och pogromer.

BOKENS DAG

Den ryske författaren Lev Tolstoj (1828–1910) kunde under sin livstid, tillsammans med kyrkan och tsaren räknas som ett av Rysslands tre maktcentra – så stort var hans inflytande och sådan räckvidd hade hans röst och hans texter. Vid sidan av sina romaner uttalade han sig i såväl politiska som moraliska frågor och var djupt socialt engagerad. Tolstoj var av adlig börd, en förmögen man och en sann patriark som regerade på sitt stora gods Jasnaja Poljana, omgiven av hustrun Sofia, som födde honom tretton barn, en ständig ström av släktingar, vänner och beundrande lärjungar, som följde varje rörelse han gjorde och antecknade varje ord som kom över hans läppar.

En djup existentiell kris kom Tolstoj att utveckla en radikal hållning där han tog avstånd från såväl överklassens extravaganta vanor och förströelser, liksom kyrkan som institution. Han sökte en avskalad religion utan manér och fann vad han sökte i Bergspredikan – en sorts urkristendom utan präster och kyrkor; människan skulle genom träget arbete finna gud i sig själv. Tolstoj förespråkade ett asketiskt liv präglad av hårt kroppsarbete

och avhållsamhet, han gick klädd i enkla kläder som bönderna i byarna runt godset, han blev vegetarian och hans långtgående tankar om pacifism och icke-våld kom att påverka efterföljande tänkare som Mahatma Gandhi och Martin Luther King.

Men det fanns också djupa motsättningar i Tolstojs tankevärld och han plågades av svårigheterna att förena verkligheten med sina idéer, vilket också påverkade hans privatliv. Tolstoj tog alltmer avstånd från den övriga familjen, överklasslivet och dess upptagenhet vid materiell rikedom, förströelser och sorglös njutning. Att han dessutom med tiden dömde ut äktenskapet som institution och förespråkade sexuell avhållsamhet, innebar förstås en del problem för en gift man som satt tretton barn till världen. Äktenskapet med hustrun Sofia kom mot slutet av författarens liv att kantas av ständiga gräl och uppsplitande konflikter.

Författaren Carola Hansson har i över två decennier ägnat sig åt dem som levde och växte upp i Lev Tolstojs kraftfält, hans barn och barnbarn. Genom att fördjupa sig i det enormt rika material av dagböcker, brev och ögonvittnesskildringar som finns bevarade, och genom att väva in sitt eget personliga sökande, tecknar hon en bild av en familj som står under stark påverkan av den store författaren, och detta i en dramatisk tid i Rysslands historia, präglad av politisk oro, svält och

pogromer. Carola Hansson har själv berättat att hon under sitt arbete fann att familjen verkade leva i ett gränsland mellan dikt och verklighet – Lev Tolstoj inflytande var så starkt att han kunde påverka såväl samhället som människorna omkring sig med sina ord, och han kom därför att i viss mån dikta upp förutsättningar för sina närmaste. Detta blir också det bärande temat i Carola Hanssons nu fullbordade triptyk om familjen Tolstoj – om individens möjligheter att skapa sitt eget liv, om frihet kontra öde, om motstånd och längtan, faderslöshet och exil, om kärlek.

Carola Hansson skriver omsorgsfullt fram en förlorad värld med ett språk tänjt mot sitt yttersta och en djup sinnlighet, så att denna värld träder fram för oss, skimrande och alldeles levande. I korta passager låter hon glimta sin personliga väg in i denna berättelse; hur Masja liksom uppsöker henne; uppmanar henne att skriva denna historia – triptykens sista bild, och sedan vägen, sökandet; arkiven, platserna, fotografierna som gåtfulla nycklar in till denna förlorade värld.

Carola Hanssons första roman i denna Tolstoj-svit är *Andrej* utgiven 1994. Andrej var Lev Tolstoj's son, familjens svarta får, och den som starkast kom att göra motstånd mot faderns inflytande, ett motstånd som del-vis blev destruktivt. 2009 kom *Med ett namn som mitt* om Andrejs son Ilja. En son som upprepar sin egen barndoms mönster och lämnar sina barn att växa upp utan far. Ilja lämnar ett sönderfallande Ryssland efter revolutionen och kommer att leva ett kringflackande och extravagant liv i exil. Dessa triptykens två första bilder, Andrej och Ilja, berättar om två män, två söner, som genom uppbrott och rörelse försöker hantera sina öden.

Nu föreligger triptykens tredje del – romanen *Masja* som handlar Lev Tolstoj's dotter, den av barnen som stod fadern och hans tankevärld närmast. Masja, den bleka och allvarliga dottern, som hela sitt liv levde vid sidan av sin fader, renskrev hans texter, diskuterade hans idéer, serverade hans te, mildrade hans oro och rent fysiskt förkroppsligade mycket av faderns tankevärld genom sitt arbete med sjuka och fattiga ute i

byarna, med undervisning och omsorg, soppkök och katastrofhjälp. Triptykens tredje bild kommer således att handla om den som stannar kvar, som inte ger sig av och det skänker romansviten en ny dimension och fullbordar den.

För naturligtvis kommer en berättelse om en dotter och ung kvinna vid slutet av 1800-talet att se helt annorlunda ut än berättelserna om Tolstoj's söner och sonsöner. Masja och hennes systrar växer upp med helt andra förutsättningar och förväntningar på sig än sina bröder. Naturligtvis förväntas de stanna, finnas, ta hand om sina småsyskon, utstå moderns bitterhet, närvara. De lever kvinnors liv i männens värld, även om de tack vare familjens förmögenhet slipper mycket av det traditionellt kvinnliga slitet, omgivna av tjänstefolk och ammor som de är. De ändlösa somrarna på Jasnaja Poljana ägnas åt krocket, ridning, tennis och bad, ändlösa middagar i lövskugga och te i salongen vid kvällen då någon spelar Mozart på flygeln eller läser högt ur faderns verk. Men förutsättningarna att forma sina liv är ju ändå i grunden annorlunda; Lev Tolstoj lägger sig aktivt i döttrarnas val av kärlek och äkta män och förhindrar Masja vid flera tillfällen att gifta sig. Han vill inte se den begåvade dottern som hängivet och beundrande följer sin faders idéer förslösas i äktenskapet. Förmodligen vill han inte heller förlora kontrollen över henne.

Men berättelsen om Masja är en berättelse om andra vägar till frihet än flykten, uppbrottet och avståndstagandet. Visst är Masjas liv starkt kringskuret, hon är bunden till sin far, men under den nästan 600-sidiga berättelsen ser vi att hennes strävan efter självständighet ytterst handlar om ett försök att få ihop motstridigheter; att inte behöva välja mellan tanke och känsla, mellan dikt och verklighet, mellan det andliga och det jordiska – en strävan efter att få vara hel. Masja lyckas med konststycket att följa sitt hjärta och gifta sig med sin kärlek utan att behöva bryta med fadern, och hon drivs av sanningslidelse och de ideal som fadern förespråkar, utan att för den skull distansera sig från dem hon håller av.

På något vis lyckas faktiskt Masja i stillhet med mycket av det som fadern Lev misslyckas med; hans liv är kantat av hetsiga utbrott och uppbrott, ideligen försvinner han iväg på sin häst fylld av besvikelser, leda och motstridiga känslor. Alla hans välformulerade idéer om kärleken till trots finns där en oöverbygglig distans

till hustrun, barnen och vännerna. Han klarar inte av beröring, hans vämjelse inför sexualiteten tar sig smått hysteriska proportioner. Han förmår inte att fullt ut leva sina idéer, utan finner sig istället vara fånge i sina ord och sin våltalighet, avskuren från den värld han så gärna vill begripa, förbättra och förklara.

Carola Hansson skriver omsorgsfullt fram en förlorad värld med ett språk tänjt mot sitt yttersta och en djup sinnlighet, så att denna värld träder fram för oss, skimrande och alldeles levande. I korta passager låter hon glimta sin personliga väg in i denna berättelse; hur Masja liksom uppsöker henne; uppmanar henne att skriva denna historia – triptykens sista bild, och sedan vägen, sökandet; arkiven, platserna, fotografierna som gåtfulla nycklar in till denna förlorade värld.

Carola Hansson skriver fram det förflutna så rikt och levande att det doftar och ljuder och sorlar och rör sig. Och världen hon frammanar visar sig ha så många beröringspunkter med vår egen tid. Trots att mycket skiljer oss från Tolstojs Ryssland har vi att brottas med

delvis samma moraliska samhällsproblem; också vi lever i en orolig tid, präglad av djupa orättvisor och stora sociala klyftor. Hur skall vi som har allt stå ut med att andra lider, hur hanterar vi vår privilegierade ställning, vårt dåliga samvete; hur gör vi mest nytta? Och – är det tillåtet att njuta när världen står i brand?

Berättelsen om Masja är en berättelse om möjligheten till försoning. Masja ser med tiden sin egen fader förmänskligas – nationalikonen åldras, blir halsstarrig, barnslig och oberäknelig, han våndas och har dödsångest, hjärtat är sjukt. Plötsligt ser hon inkonsekvenserna i hans resonemang och uppburna idéer, hans rädsla och hans oförmåga att sträcka sig ut ur det ordens imperium han byggt omkring sig. Men Masja stannar hos sin far. Hon älskar honom djupt. Och denna kärlekens förmåga till overseende, till tålamod och tillit fungerar som en djupt radikal hållning i en värld dominerad av rationalitet och förnuft, våltalighet och effektivitet. Radikalt, men så anspråkslöst och tyst att det sker liksom i hemlighet. Också det kan vara en form av frihet. ■